

Popova, O. V. (1999). Innovatsii v suchasni pedahohichnii teorii ta praktytsi [Innovations in modern pedagogical theory and practice]. *Pedahohika ta psykholohiia [Pedagogy and psychology]*, 9, 10-15 [in Ukrainian].

ROKOTIANSKA V., DIACHENKO-BOHUN M., HOMLIA L., SHKURA T.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

THE CONCEPT OF FORMATION AND IMPLEMENTATION INNOVATIVE ACTIVITY IN THE TEACHING OF NATURAL SCIENCE DISCIPLINES

The modern state of civilization has shown the importance of the education system even more acutely. The world has become complex, interdependent, unpredictable in its development. The basis of the classical education system is the imperative to train a person who knows, while the world most needs a person who understands other people, other cultures, the specifics of modern life. The modern information society needs high-quality education, which is the basis of the intellectual potential of the nation, the professional competence of a person. Therefore, the analysis of trends in the modernization of education, in particular the introduction of various innovative technologies, is an urgent issue not only of theoretical study, but also an important practical task of today.

To ensure effective professional training, reorientation of social consciousness, acquisition of qualitatively new knowledge and skills is necessary. Under these conditions, the education system in the 21st century is increasingly turning into a basic branch of society, which, on the one hand, is a source of formation of worldview, value priorities and readiness for active action, on the other hand, it forms and develops a person who is ready for changes in a dynamic world. This is what determines the content and goals of pedagogical activity, which must meet the demands of the time. One of the factors of revising and updating the principles and methods of pedagogical practice is the teacher's possession of modern innovative technologies and their use in his pedagogical activity. The study of objective and subjective factors that facilitate or hinder these processes is definitely an important task for the modernization of the educational space.

Key words: *innovative technologies, innovative activity of natural sciences, modernization, competence, educational process, natural sciences.*

Стаття надійшла до редакції 20.09.2024 р.

УДК 364-051:355.1

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2024.34.318131](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2024.34.318131)

НАТАЛІЯ САЙКО

ORCID: 0000-0002-8459-6301

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВІЙСЬКОВИМИ ТА ВЕТЕРАНАМИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В статті доводиться необхідність організації системи соціальної роботи з військовими та ветеранами. Здійснено аналіз наукових підходів до змісту соціальної роботи з військовими та ветеранами, розглянуто основні функції соціальних працівників.

Ключові слова: *соціальна робота, соціальний працівник, функції соціального працівника, зміст соціальної роботи, система соціальної роботи.*

Орієнтуючись на міжнародні (*Міжнародна асоціація соціальних працівників, 2018*) та вітчизняні (*Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, 2001*) нормативно-правові документи, можемо говорити про соціальну роботу, як про вид професійної діяльності, що передбачає надання допомоги особам, групам людей задля покращення процесів соціального функціонування, підвищення соціального статусу особи, покращення якості життя, збереження добробуту, успішної інтеграції у соціум.

Військові та ветерани це саме ті категорії населення, які в першу чергу, потребують підтримки з боку соціального працівника та організації, цілеспрямованої роботи з надання соціальних послуг. Сучасне суспільство знаходиться на етапі систематизації та вироблення технологічних підходів щодо організації

кваліфікованої допомоги соціального працівника у подоланні наслідків війни. Варто зазначити, що до сих пір, зустрічаються не порозуміння щодо функцій та ролі соціальних працівників у процесах реабілітації та адаптації військових та ветеранів. Тому варто розглянути, конкретизувати завдання, функції, напрями соціальної роботи саме з військовими та ветеранами в сучасних умовах життя.

Аналізуючи наукові підходи щодо вирішення зазначеної проблеми, варто відмітити, що ряд досліджень присвячено психологічним аспектам допомоги військовослужбовцям. Так, науковець-практик О. Блінов (Блінов, 2020) досліджує інноваційні психологічні підходи у роботі з бойовим стресом, характеризує психологічний інструментарій психокорекції гострих стресових та посттравматичних стресових розладів, який можливо використовувати в умовах військових госпіталів та санаторіїв. С. Суббота (Суббота, 2021) у статті «Психосоціальна реабілітація посттравматичних стресових розладів» розглядає і аналізує різні методики психологічної та соціальної реабілітації осіб, які страждають на ПТСР засобами підтримуваної психоосвітньої інтервенції, а саме: методика пацієнтської освіти; підтримувальна освіта; самозайнятість та навички самостійного життя; підтримувальне домашнє господарство; підтримувальні родинні стосунки; навчання соціальним навичкам; підтримувана зайнятість; підтримуване отримання соціальних послуг. О. Кокун (Кокун, 2016) розкриває особливості організації медико-психологічної роботи з військовими, характеризує критерії діагностики посттравматичних стресових розладів і розладів адаптації, даючи чіткі поради психологу. І. Чайка (Чайка, 2019) пропонує такі психологічні методи роботи з ветеранами та військовими, як гештальт-терапія, арт-терапія, когнітивно-поведінкова терапія.

Також ряд сучасних українських вчених досліджують різні аспекти соціальної роботи з військовослужбовцями. У працях Т. Семигіної (Семигіна, 2022) розглядається проблема надання ефективної соціально-психологічної допомоги. Роботи В. Турбан (Турбан, 2021) присвячені етичним аспектам інтеграції та реінтеграції військовослужбовців. Питання соціальної підтримки ветеранів та військових розглядає науковиця Г. Слозанська, яка виділяє основні первинні установи, що мають реалізувати завдання соціальної підтримки зазначених категорій населення – це територіальні центри комплектування та соціальної підтримки Міністерства Оборони, територіальні центри відділи Міністерства у справах ветеранів, Центри надання соціальних послуг/Центри соціальних служб Міністерства соціальної політики.

Аналіз наукових досліджень та практики соціальної роботи з ветеранами та військовими, а також з членами їх родин дозволяє зробити висновок, що відсутнє чітке окреслення напрямів соціальної роботи, функцій соціального працівника щодо роботи з зазначеними категоріями людей, що унеможливує активне включення саме соціальних працівників у роботу з військовими та ветеранами. Це зумовлює актуальність дослідження, висвітленого у даній статті.

У професійному стандарті «Соціальний працівник» (Професійний стандарт «Соціальний працівник» Наказ МСП України 2019 р.), що затверджений Міністерством соціальної політики України, соціальний працівник – це спеціаліст з відповідним рівнем вищої освіти та спеціальністю, який на професійній основі забезпечує реалізацію дій, спрямованих на профілактику складних життєвих ситуацій, подолання таких обставин та мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Тобто соціальний працівник має реагувати на гострі проблеми, як на рівні суспільства, так і на рівні окремої людини. Задля окреслення професійних функцій соціального працівника з ветеранами та військовими, було проаналізовано Підсумковий аналітичний звіт Міжнародної організації з міграції ООН щодо соціальної інтеграції ветеранів в Україні за червень 2024 року, в якому представлено результати опитування щодо труднощів, які відчувають ветерани в процесах соціальної інтеграції: «Я не знаю яка підтримка потрібна мені. Я багато спілкувався з психологом, але користі не принесло», «Ветерану потрібний час для адаптації і було б краще, якби поряд був такий фахівець, який супроводжував в цей період», тощо. У звіті робляться висновки про необхідність підсилення роботи психологів, про їх підтримку і підготовку до роботи з важкими випадками, але зовсім не згадується соціальний працівник, який в команді з психологом має допомагати інтегруватися ветеранам у соціум та допомогти бути успішним і соціально активним.

Першою функцією соціального працівника варто зазначити діагностичну, сутність якої полягає у виявленні осіб/сімей, які потрапили у складні життєві обставини та потребують соціальних послуг. Звідси виходить, що соціальний працівник має здійснювати оцінку потреб кожного військового, ветерана, визначати необхідні соціальні послуги, досліджувати можливість соціуму, певної території щодо надання необхідної послуги, користуючись переліком соціальних послуг відповідно до Закону України «Про соціальні послуги». Діагностика також передбачає диференційоване і точне визначення проблем конкретної людини, особливостей її соціальних зв'язків та реабілітаційних можливостей найближчого оточення та соціуму в цілому як необхідної умови диференційованої допомоги. За результатами соціальної діагностики соціальний працівник має зрозуміти і спланувати програму роботи з клієнтом.

Ключовими аспектами реалізації організаторської функції соціального працівника у роботі з військовими та ветеранами є забезпечення узгодженої взаємодії всіх фахівців, установ, задіяних у допомозі. З цієї метою соціальний працівник має спільно з фахівцями від різних установ розробити план

дій з кожною установою, яка надає послуги конкретному клієнту відповідно до індивідуальних особливостей людини та особливостей його соціального оточення і проблеми. По суті соціальний працівник виступає координатором допомоги, організовуючі діяльність клієнта, власну діяльність та фахівців, допомога яких необхідна військовій людині чи ветерану. Для реалізації означеної функції варто формувати банк даних про установи, організації, які діють на ринку соціальних послуг, вивчати напрями, якість і результати їх роботи.

Не менш важлива прогностична функція соціального працівника у роботі з військовими та ветеранами, яка полягає у передбаченні результатів впливу тих або інших методів роботи на клієнта з урахуванням соціальних, економічних, культурних змін.

Профілактична функція соціального працівника у роботі з військовими та ветеранами має першочергове значення. Вона включає попередження у виникненні проблем соціального, психологічного, фізичного, економічного характеру, які можуть негативно впливати на військових, ветеранів та їх сімей. Діяльність соціального працівника в межах реалізації зазначеної функції, спрямована на підтримку соціального благополуччя, профілактику таких психологічних проблем, як стрес, депресія, посттравматичний стресовий розлад та інших проблем, на формування психологічної готовності жити серед цивільних, на підвищення рівня психологічної освіти та культури. Особливої уваги заслуговує запобігання зловживанню психоактивними речовинами та виникненню інших видів залежностей, суїцидальних намірів, попередження конфліктів, ізоляції через забезпечення емоційної підтримки військових та ветеранів з боку сім'ї та соціуму в цілому. Основна мета профілактичної діяльності соціального працівника – це сприяння забезпеченню умов для здорового способу життя ветеранів та військових, що передбачає створення можливостей для активного їх функціонування в культурній, дозвіллевій, освітній, економічній та інших сферах буття.

Наступна функція соціального працівника у роботі з військовими та ветеранами – інформаційна, важливість якої важко переоцінити. Соціальний працівник має забезпечувати військових і ветеранів інформацією, яка допоможе вирішити проблеми соціального функціонування та інтеграції – це інформувати про види послуг, організації, які їх надають, форми і методи подолання різних проблем. Також інформаційна функція реалізується у розповсюдженні ідей, цілей соціальної роботи про необхідність підтримки військових та ветеранської спільноти з метою привернення уваги суспільства до проблем зазначеної категорії населення. Це передбачає реалізацію різних форм звернення до керівних структур, організацій, населення в цілому, до міжнародної спільноти та інш.

Реалізація перелічених функцій не можлива без організації якісної комунікації, що полягає у встановленні, продовженні чи припиненні необхідних професійних контактів, обміні інформацією, формуванні позитивного ставлення в учасників комунікаційного процесу. Основними аспектами комунікативної функції соціального працівника у роботі з військовими та ветеранами є встановлення довірливих взаємостосунків; надання актуальної інформації про права, соціальні послуги, програми реабілітації, можливості працевлаштування та інші форми підтримки. Важливою є допомога в організації комунікації військових і ветеранів у цивільних умовах, у формуванні нових соціальних зв'язків, у покращенні взаєморозуміння у родинях.

Також варто зазначити про соціально-терапевтичну функцію соціальних працівників, яка полягає у використанні різних терапевтичних (лікувальних) методик у роботі з військовими та ветеранами. Метою соціально-терапевтичної роботи соціального працівника є подолання психологічних, соціальних, емоційних та інших проблем, що виникають через службу в армії, участь у бойових діях. Для поліпшення психоемоційного стану використовуються різні види соціальної терапії - казкотерапія, іпотерапія, спорт, музикотерапія, імаготерапія, каністерапія, кінезотерапія тощо.

Охоронно-захисна функція соціального працівника у роботі з військовими та ветеранами спрямована на забезпечення правового, соціального, психологічного захисту, який реалізується у вигляді правової консультацій, соціальний супровід у взаємодії з різними державними установами, допомога в отриманні соціальних послуг; протидія дискримінації військових та ветеранів; організація професійної юридичної допомоги.

Особливо важливою є реабілітаційна функція соціального працівника, яка полягає у зміні особистісних якостей клієнта, особливостей його життєдіяльності і створення умова для розвитку особистості. Працюючи у реабілітаційних центрах, соціальний працівник є частиною реабілітаційної команди і тому може виконувати завдання різних видів реабілітації – психологічної, медичної, соціальної, фізичної, професійної тощо. Це може бути, наприклад, пошук житла, допомога в оформленні пільг, в організації та отриманні медичних процедур, підготовка сім'ї до повернення військового додому, навчання ефективному управлінню ресурсами здоров'я, сприяння архітектурній адаптації середовища тощо.

Потрібно підкреслити по необхідність організації допомоги ветеранам, які мають інвалідність з організації їх побуту, поліпшення умов життя, соціальний супровід тих осіб, які не можуть самостійно рухатися та обслуговувати себе. Мова йде про соціально-побутову функцію соціального працівника – це

може бути допомога в прибиранні житла, приготуванні їжі, супровід до медичних установ, адаптація житлового простору для зручного проживання, підтримка і управління фінансам, організація дозвілля, соціальної активності, психологічна підтримка, організація взаємодії з рідними тощо.

Отже нами розглянуто основні функції соціального працівника у роботі з військовими та ветеранами. Варто зазначити про необхідність розробки та реалізації системи соціальної роботи з військовими та ветеранами через утворення сітки соціальних служб (державних і недержавних) або створення спеціальних відділів на базі вже існуючих соціальних служб, центрів, які б займалися тими чи іншими питаннями підтримки, інтеграції, адаптації, реабілітації зазначеної категорії населення. З огляду на це, варто було б створити координаційний центр з соціальної роботи, який би був проміжною ланкою між військовими структурами і соціальними службами, тобто отримував би інформацію про військових чи ветеранів, яким потрібна підтримка і різного роду допомога та здійснював соціальний супровід.

Список використаних джерел

- Блінов, О. (2020). *Інноваційний психологічний інструментарій діагностики, психотерапії та психокорекції бойового стресу*. Київ: Талком.
- Кокун, О. М., Агаєв, Н. А., Пішко, І. О., Лозінська, Н. С., Остапчук, В. В. (2017). *Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення*: методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ.
- Міжнародна асоціація соціальних працівників (*International Federation of Social Workers, IFSW*). (2018). Взято з <https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/2020/07/IFSW-2018-End-of-Year-Report.pdf>
- Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України. (2001). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
- Професійний стандарт «Соціальний працівник»: наказ МСП України №1049. (2019). Взято з <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/75-1049.pdf>
- Семигіна, Т. (2022). Уроки війни, (не) вивчені вітчизняною соціальною роботою. В кн. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень*: матеріали III міжнар. наук. конф. (с. 47-49). Київ.
- Слозанська, Г. (2023). Соціальна підтримка ветеранів/ветеранок російсько-української війни та їх сімей у воєнний та повоєнний час. *Social work and education*, 10, 1, 47-62. DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.5
- Суббота, С. (2021). Психосоціальна реабілітація посттравматичних стресових розладів. *Psychological journal*, 7 (51), 78-86. DOI:10.31108/1.2021.7.7
- Трубавіна, І. М., Цибулько, Л. Г., Мартинюк, А. Ю. (2021). Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей та військово-соціальна робота в Україні: історичний аспект і закордонний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота*, 1 (48), 414-418. Взято з <https://dspace.hnu.edu.ua/items/0af85a25-e3f4-4f36-a0a9-0a6a49a91719>
- Турбан, В. В. (2021). Реабілітаційна та реінтеграційна робота з військовослужбовцями, учасниками бойових дій, в центрах соціальних служб: етичний аспект. В кн. *Творча спадщина Г. С. Костюка: історія та сучасність* (с. 336-345). Взято з <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v9/i11/33.pdf>
- Чайка, І. Ю., Бондаренко, І. Ю. (2019). Особливості соціальної роботи з ветеранами антитерористичної операції в Україні в державних організаціях соціальної сфери. *Теорія і практика сучасної психології*, 1, 2, 177-183.

References

- Blinov, O. (2020). *Innovatsiyni psykholohichni instrumentarii diahnostryky, psykhoterapii ta psykhokorektsii boiovoho stresu [Innovative psychological tools for diagnosis, psychotherapy and psychocorrection of combat stress]*. Kyiv: Talkom [in Ukrainian].
- Chaika, I. Yu., & Bondarenko, I. Yu. (2019). Osoblyvosti sotsialnoi roboty z veteranamy antyterorystychnoi operatsii v Ukraini v derzhavnykh orhanizatsiakh sotsialnoi sfery [Peculiarities of social work with veterans of the anti-terrorist operation in Ukraine in state organizations of the social sphere]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii [Theory and practice of modern psychology]*, 1, 2, 177-183 [in Ukrainian].
- Kokun, O. M., Ahaiev, N. A., Pishko, I. O., Lozinska, N. S., & Ostapchuk, V. V. (2017). *Psykholohichna robota z viiskovosluzhbovtsiamy – uchasnykamy ATO na etapi vidnovlennia [Psychological work with servicemen – participants of the anti-terrorist operation at the stage of recovery]*: metodychnyi posibnyk. Kyiv: NDTs HP ZSU [in Ukrainian].
- Mizhnarodna asotsiatsiia sotsialnykh pratsivnykiv (*International Federation of Social Workers, IFSW*). (2018). Retrieved from <https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/2020/07/IFSW-2018-End-of-Year-Report.pdf> [in Ukrainian].
- Pro sotsialnu robotu z simiamy, ditmy ta moloddu [About social work with families, children and youth]: Zakon Ukrainy. (2001). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> [in Ukrainian].

- Profesiyni standart «Sotsialnyi pratsivnyk» [Professional standard "Social worker"]*: nakaz MSP Ukrainy №1049. (2019). Retrieved from <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/75-1049.pdf> [in Ukrainian].
- Semyhina, T. (2022). Uroky viiny, (ne) vyvcheni vitchyznianoiu sotsialnoiu robotoiu [Lessons of war, (not) learned by domestic social work]. In *Tradytsiini ta innovatsiini pidkhody do naukovykh doslidzhen [Traditional and innovative approaches to scientific research]*: materialy III mizhnar. nauk. konf. (pp. 47-49). Kyiv [in Ukrainian].
- Slozanska, H. (2023). Sotsialna pidtrymka veteraniv/veteranok rosiisko-ukrainskoi viiny ta yikh simei u voiennyi ta povoiennyi chas [Social support for veterans of the Russian-Ukrainian war and their families in war and post-war times]. *Social work and education*, 10, 1, 47-62. DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.5 [in Ukrainian].
- Subbota, S. (2021). Psykhosotsialna reabilitatsiia posttravmatychnykh stresovykh rozladiv [Psychosocial rehabilitation of post-traumatic stress disorders]. *Psychological journal*, 7 (51), 78-86. DOI:10.31108/1.2021.7.7 [in Ukrainian].
- Trubavina, I. M., Tsybulko, L. H., & Martyniuk, A. Yu. (2021). Sotsialna robota z viiskovosluzhbovtsiamy ta chlenamy yikh simei ta viiskovo-sotsialna robota v Ukraini: istorychnyi aspekt i zakordonnyi dosvid [Social work with military personnel and members of their families and military social work in Ukraine: historical aspect and foreign experience]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Pedagogika. Sotsialna robota [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Pedagogy. Social work]*, 1 (48), 414-418. Retrieved from <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/0af85a25-e3f4-4f36-a0a9-0a6a49a91719> [in Ukrainian].
- Turban, V. V. (2021). Reabilitatsiina ta reintehratsiina robota z viiskovosluzhbovtsiamy, uchasykamy boiovykh dii, v tsestrakh sotsialnykh sluzhb: etychnyi aspekt [Rehabilitation and reintegration work with military personnel, participants in hostilities, in social service centers: ethical aspect]. In *Tvorcha spadshchyna H. S. Kostyuka: istoriia ta suchasnist [Creative heritage of H. S. Kostyuk: history and modernity]* (pp. 336-345). Retrieved from <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v9/i11/33.pdf> [in Ukrainian].

SAIKO N.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

SOCIAL WORK WITH THE MILITARY PERSONNEL AND VETERANS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The article examines the main functions of a social worker in their help to military personnel and war veterans. The first one is the diagnostic function of a social worker, the essence of which is outlined in assessing the needs of each military man and veteran, determining the list of necessary social services. The author also determines the capabilities of society to provide the necessary services.

The prognostic function in social work with the military and veterans is to predict the results of the impact of certain methods of work on the client, taking into account social, economic, and cultural changes.

The preventive function of a social worker in working with military personnel and veterans includes prevention of social, psychological, physical, and economic problems.

The informational function aims to provide military personnel and veterans with information that will help solve problems of social functioning and integration. This includes information about the types of services, organizations that provide them, forms and methods of overcoming various problems.

The communicative function is to provide up-to-date information on rights, social services, rehabilitation programs, employment opportunities and other forms of support.

The social and therapeutic function of social workers is focused on the use of various therapeutic methods in working with military personnel and veterans: fairy tale therapy, equine-assisted therapy, sports, music therapy, imagery therapy, canstherapy, kinesitherapy, etc.

The security and protection function is aimed at providing legal, social and psychological protection. This includes legal consultations, social support in cooperation with various state institutions, assistance in obtaining social services; combating discrimination against military personnel and veterans; and organizing professional legal assistance.

The social and domestic function of a social worker can be help in cleaning the home, cooking, escorting to medical institutions, adaptation of living space for comfortable living, support and management of finances, organization of leisure time, social activity, psychological support, organization of interaction with relatives, etc.

Key words: *social work, social worker, functions of a social worker, content of social work, system of social work.*

Стаття надійшла до редакції 13.10.2024 р.